



# hias·avisa

*sammen om et bedre miljø*



## Hjelp oss å gjøre landet vårt mindre giftig

side 4 og 5



**Nytt om hageavfall**  
side 3



**Ikke før rottene**  
side 6



**Støtte til tøybleier**  
siste side

### Innsyn

- ombruk
- broderkjede
- konkurranse



LEDER

### Hvorfor skal du sortere?

Morten Finborud, administrerende direktør

Av og til får jeg spørsmål om hvorfor en skal sortere avfall når alt likevel blandes og brennes i samme ovn. — Da må du tro om igjen, svarer jeg, for det stemmer ikke. Det er flere grunner til at vi sorterer.

Vi mennesker har en jordklode med en viss mengde råstoffer vi kan bruke av. Jo lenger disse råstoffene varer, jo bedre er det for oss og barna våre. Derfor er det lurt å lage nye ting av gamle ting.

Det spares mer energi ved å lage ny plast av gammel plast, enn å måtte pumpe olje opp fra havbunnen og til en fabrikk kanskje i Kina, og så tilbake til butikken for salg. I makrell i tomat-boksen og den gamle mobilen er det både vanlige og sjeldne metaller. De kan gjenbrukes i nye bokser og mobiler. Det sparer gruvedrift og forurensning. Potetskrellet du ikke trenger, kan bli jord og næring til nye planter og poteter.

Du har kanskje lagt merke til at bilene som henter avfallet ditt har to rom? Ett rom brukes til våtorganisk avfall. Det andre brukes til plast ved den ene hentingen, og restavfall neste henting. De ulike typene avfall fra bilene, småsamlerne og gjenvinningsstasjonene tar så forskjellige veier for at mest mulig materialer kan gjenbrukes. Hvor ser du på [www.hias.no](http://www.hias.no). Restavfall er det som ikke kan sorteres slik at materialene kan brukes på nytt. Da kan det gjøre nytte som energi. Det brennes i dag på Trehørningen ved Hamar. Varmen tas ut og brukes her og nå. Det som blir igjen er aske, som ikke kan brukes til noe. Den graves derfor ned på deponier (fyllinger), blant annet på Heggvin.

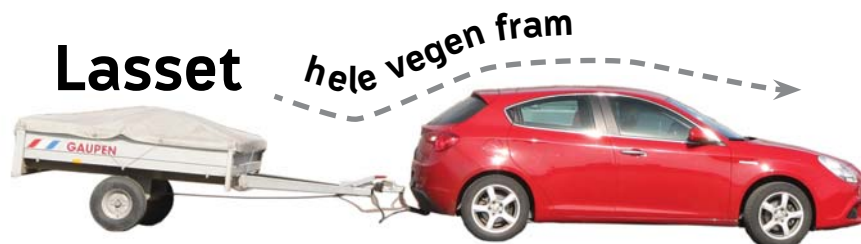
Naturen bruker millioner av år på å lage olje som blir plast. Gruveselskapene bruker mange år på å få metaller ut fra fjell. Det tar flere hundre år å lage matjord. Derfor er det lurt å sortere og gjenbruke mest mulig av materialene i det vi kaster, før vi utnytter varmen av det. Slik varer jordas råstoffer lengst mulig, og barna våre kan få like mye glede av dem som oss.

## Rydde i kjeller og loft

**Har du brukbare ting du ikke vil ha lenger, men som andre kan ha nytte av? Rydd opp i fulle kjellere, loft og skap, og la andre få, eller kjøpe, tingene.**

Det er mange måter å gjøre det på som f. eks. byttekveld, garasjesalg, loppe-marked eller gi bort til bruksalg. På [www.hias.no](http://www.hias.no) finner du en oversikt over når loppemarkeder arrangeres. Legg også inn dine bruktarangement. Du finner også en oversikt over butikker og nettsider som formidler brukt. På gjenvinningsstasjonen kan du få vårt ombruksblad med mange tips.

Ombruk er bra for miljøet. Jo lenger en ting varer, jo flere råstoffer spares i naturen til glede for også neste generasjoner.



Sørg for at alt du laster i bil og henger kommer helt fram til gjenvinningsstasjonen. Når noe faller av på vegen, eller kommer ut av kontroll, kan det oppstå farlige situasjoner for andre som kjører der. Sjøppel som flyter langs vegkantene er heller ikke pent å se på.

Det er ditt ansvar at hele lasten kommer forsvarlig og sikkert fram. Tips og råd om lastning av henger, får du ved å kontakte Statens vegvesen, eller gå inn på nettsiden [www.vegvesen.no](http://www.vegvesen.no) og søk etter «Last på tilhenger».

### HIAS-AVIS NR. 1-2014

Utgiver:

Hias IKS, Postboks 4065, 2306 Hamar. Tlf: 62 54 37 00  
E-post: [post@hias.no](mailto:post@hias.no) internett: [www.hias.no](http://www.hias.no)

Ansvarlig redaktør:

Morten Finborud

Redaksjonen:

Lise Brodal (redaktør), Helge Bryhni, Hege Skjønhaug, Erik Bøhleng, Gjermund Sørensen og Karine Bogsti

Skribent, layout:  
Forsidefotos:

Karine Bogsti  
Hoved- Åsa Marie Mikkelsen, hageavfall- Karine Bogsti, matavfallskvern - Augon Johnsen, baby- iStockphoto

Utgis til husstander i Hamar, Løten, Ringsaker og Stange.

Avisa trykkes på papir som er 100% resirkulert, og hos et svanemerket trykkeri (Flisa trykkeri)

Vinnere av forrige konkurranse:

**Jon A. Rud, Næroset**  
**Henning Groven, Hamar**  
**Henry Nordli, Løten**  
**Heidi Myhre, Stange**





# Nytt mottakssted for hageavfall

*Erlend Nybakken fra Furnes var med å skrive historie, da han som første kunde leverte hageavfall på Gålåsholmen 2. mai i år.*

**For første gang på 19 år, har Hias fått et nytt mottakssted for avfall. 2. mai ble Gålåsholmen igjen tatt i bruk for avfall. Samtidig ble det slutt på levering av hageavfall på Stavsberg.**

I 1995 ble gjenvinningsstasjonene i Brumunddal, Stavsberg, Stange og Moelv åpnet. Siden den gang kaster vi nær dobbelt så mye avfall hver oss i året. Det har også blitt flere typer avfall. På Stavsberg gjenvinningsstasjon har

plassen rett og slett blitt for liten for all trafikken. En risikoanalyse viste at faren for ulykker var blitt så stor at noe måtte gjøres. I mai ble derfor mottaket for hageavfall flyttet derfra. Køene har blitt mindre, og stasjonen tryggere å bruke for levering av annet avfall.

Et alternativ for de som skal levere hageavfall, er nå et nytt mottak på Gålåsholmen. Gålåsholmen er et område ikke langt fra Trehørningen. Der ligger det blant annet ei gammel søppelfylling. Fyllinga, eller deponiet som vi sier, var i bruk fra 50-tallet til slutten av 80-tallet.

Hageavfall er det eneste du får levert på Gålåsholmen i dag. Kanskje blir det andre aktiviteter der i framtida, som jordproduksjon, oppbevaring av treverk og mer ombruk.

Alle private husholdninger i Hias-området kan bruke Gålåsholmen, slik en kan bruke gjenvinningsstasjonene. Skal en levere hageavfall og bor like nærme noen av de andre stasjonene, er det et godt alternativ. De som bor i Hamar by kan også få hentet hageavfallet hjemme mot betaling.

**Nytt tilbud i Hamar by!**



Foto: Christian Lie

## Nå henter Hias hageavfall

**De som bor i Hamar by, kan bestille henting av hageavfall hjemme.**

Da mottaket for hageavfall på Stavsberg ble stengt i mai, innførte vi samtidig en prøveordning i Hamar by. Der er det nå mulig å bestille henting av hageavfall hjemme.

Tjenesten koster 175,- kroner per henting. En kan levere inntil 2 kubikkmeter (= ca. 20 søppelsekker) per henting. Borettslag og sameier kan avtale henting av større mengder enn 2 kubikkmeter.

Les mer på våre nettsider om ordningen, eller be om brosjyre på Stavsberg gjenvinningsstasjon.



## Ta vare på helse og natur

De siste ti årene har mengden miljøfarlig avfall blitt doblet. Lyspærer, malingspenn, batterier, mobiltelefoner, ledninger, pader og poder – alle inneholder de miljøfarlige stoffer og skal sorteres.

Likevel er det mange av oss som kaster det i restavfallet. Det er ikke bra for helsa vår.

Vi kaster store mengder miljøfarlig avfall rett i restavfallet hvert år. For eksempel kjøper vi 50 millioner lyspærer i året i Norge, mens bare 5 millioner leveres inn som farlig avfall. En undersøkelse som Avfall Norge har gjort, viser at 7 av 10 nordmenn vet at lyspærer inneholder miljøgifter. Likevel oppgir 1 av 4 at de kaster lyspærer i restavfallet. Det gir grunn til bekymring. Sparepærer inneholder blant annet miljøverstenen kvikksølv.

Kvikksølv er skadelig for nervesystemet vårt, nyrene og kan gi kontaktallergi.

### HAVNE I LUFTA OG NATUREN

- Mange produkter du bruker i hverdagen inneholder miljøfarlige stoffer. Det kan være elektriske togbaner og hylende brannbiler, spraybokser med såkalt "verktøy på boks", lyspærer eller batterier, sier renovasjonssjef Grethe Olsbye i Hias.

Kastes slike ting i restavfallet, havner de i ovnen på forbrenningsanlegget

på Trehørningen i Hamar. Denne ovnen er ikke laget for å brenne farlig avfall. Da risikerer en både at nye farlige forbindelser lages, og at farlige stoffer havner i lufta vi puster inn.

Asken fra ovnen legges på deponi/fyllinger. Selv om deponiene oppbevarer asken forsvarlig, forsvinner ikke de farlige stoffene. Over tid kan det utgjøre en risiko for forurensning.

Helles maling og rengjøringsmidler med farlige stoffer i do, ender det ut i Mjøsa og i drikkevannet vårt. Ingen renseanlegg er laget for å kunne ta ut de farlige stoffene, bare organisk materiale.

### GIR KREFT OG SKADER NERVESYSTEM

- Ingen vil vel frivillig utsette seg for stoffer som bly, kadmium, bromerte flammehemmere eller arsen som kan skade nervesystemet, lever, gi kreft eller føre til at det blir vanskelig å få barn. Nettopp derfor er det så viktig at ting som inneholder farlige stoffer sorteres riktig, sier Olsbye, og legger til:

# Miljøgifte

- De private husholdningene betaler ikke noe ekstra for å levere farlig avfall og elektriske ting på gjenvinningsstasjonen. Butikker som selger lyspærer, batterier og elektriske ting tar også imot disse typene avfall gratis. Lever det riktig, så blir de farlige stoffene behandlet på egne anlegg som er laget for å ta forsvarlig hånd om miljøgiftene. Den store gevinsten er at lufta, drikkevannet og naturen da holder seg ren og god for helsa til oss og barna våre.

## Ting folk ikke vet er farlig:

I en undersøkelse utført av Opinion på vegne av Avfall Norge i fjor, kom det fram hvilke vanlige produkter som folk ikke vet er miljøfarlige: (hvor mange som ikke vet, står i prosent)

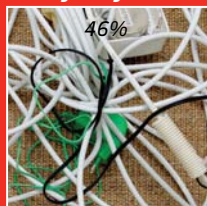
### Blinkende joggesko

50%



### Ledninger og kontakter

46%



### Elektriske leker

44%



### Lyspærer og lysrør

37%



### Mobiltelefoner

34%



Fotos: Åsa Maria Mikkelsen

Foto: Linda Cartridge

# r finnes i mer enn du tror

**sortere.no**

Spør oss i Hias om du lurer på hvordan noe skal sorteres. På nettsiden [sortere.no](http://sortere.no) finner du også enkelt ut om noe er farlig avfall, og hvor du skal sortere miljøfarlig avfall.



## ER DET FARLIG?

- om farlige stoffer i forbrukerprodukter

Nettsiden [erdetfarlig.no](http://erdetfarlig.no) har en fin oversikt over de mest helse- og miljøskadelige stoffene som finnes i produkter vi omgir oss med til daglig. Det står både om hvorfor de er farlige, hva slags produkt de farlige stoffene kan være i, og hva en kan se etter på innholdslista for å unngå dem. Miljødirektoratet står bak nettsiden, sammen med Mattilsynet og Miljømerking.



### VISSTE DU AT:

- ✓ Fra 2002 til 2012 økte mengden farlig avfall i Norge som leveres til godkjent behandling, fra 600.000 tonn til over en 1,2 millioner tonn. Fortsatt er det over 60 000 tonn farlig avfall som årlig ikke leveres inn slik det skal i Norge.
- ✓ Vi kjøper 2,4 millioner mobiler årlig, mens bare 200.000 leveres inn riktig.
- ✓ I følge Miljødirektoratet blir så mye som 95 prosent av det farlige avfallet som samles inn slik det skal, tatt hånd om på en forsvarlig måte.
- ✓ Det er ulovlig å selge sparepærer som inneholder mer enn 3,5 milligram kvikksølv. I en test foretatt av NRK i 2012 fant de likevel sparepærer som inneholdt nesten 8 ganger mer enn grenseverdien.
- ✓ Ved å velge produkter som er svanemerket , eller med den europeiske blomsten , får du produkter som inneholder minst mulig helse- og miljøskadelige stoffer.



# Matavfallskvern? Nei takk

**Er du lite glad i rotter og tette kloakkrør?  
Styr unna matavfallskvern i vasken.  
Det er også forbudt.**

Foto: Augon Johnsen

Hamar kommune får fra tid til annen spørsmål fra rørleggere som lurer på om det er lov å installere matavfallskverner. De har kunder som ønsker å installere ei kvern på utslagsvasken som kverner matavfall før det sendes i kloakken. Svaret fra kommunen er at slike kverner er forbudt i Hamar. Det samme gjelder for Ringsaker, Stange og Løten kommune. Det er flere årsaker til det.

- Ingen vil vel ha rotter i nabolaget, sier ingeniør Torger Veia ved vann- og avløpsseksjonen i Hamar kommune.

Kloakkrør er et yndet sted for rotter. De lever ikke av avføring, men av mat-

rester. Når fett skylles ned i avløpet, fester det seg til rørveggen. Rotter liker fett. Bli det mye mat i avløpet, blir det rottefest med både suppe og godsmak på fett. Antall festdeltakere øker fort. Rotter er nemlig gode til å formere seg når matfat fylles. Avløpsrør gir husly og er fine transportveier. Ungrotter kan presse seg gjennom glipper på bare 12 mm.

Det er mange gamle avløpsrør på Hedmarken. Rundt halvparten er fra før 1980. Rørene er dimensjonert for å ta imot vann fra oppvask, bad og do. Skal matavfallet gå i avløpet, øker det faren for at det blir tett. Det vil også

lukte mer, og bli mer gasser som tærer på rørene. Og mer forurensing. Det er i dag store lekkasjer både fra private og kommunale avløpsrør. Jo mer mat som går i dem, jo mer forurensning blir det, og også flere serveringssteder for rottene.

Avløpsvann ender på renseanlegg. Hias sitt renseanlegg har nådd et tak på hvor mye som kan renses der før vannet går ut i Mjøsa. Det er altså flere grunner til at matavfallet i dag håndteres via våtorganisk dunk og ikke i avløpet.

## Slik unngår du

- ▶ Matavfall has i våtorganisk pose/beholder og ikke i vask eller naturen. Ha alltid lokket igjen på den våtorganiske beholderen ute.
- ▶ Tørk vekk fett i stekepanna/gryta med et tørkepapir som kastes i våtorganisk avfall. Da blir det også enklere å rengjøre panna.
- ▶ La fett fra f. eks ribbe, steik etc. bli kaldt og størkne i panna. Da kan det lett skrapes med slikkepott e.l. over i våtorganisk pose, eller til oppbevaring for senere bruk i gryter, sauser, stapper etc.



Foto: iStockphoto

## -fest og tette rør

- ▶ Oljen fra oliven eller fetaosten er god å bruke i salater, sauser og på poteter.
- ▶ Tyntflytende rester fra supper og sauser kan has i bokser og oppbevares/fryses til en middag senere. Mest mulig innkjøpt mat i magen, er penger spart. Eventuelt kan det has i en tom melkekartong, teipes på toppen og has i restavfallet.
- ▶ Frityrølje helles tilbake i originalflaska, eller f. eks en tom drikkkartong, og leveres på gjenvinningsstasjonen.



Grunnloven er 200 år i år. Eidsvoll 1814 og NRKs radioprogram Norgesglasset markerte det den 20. mai, med å få hele landet med på å lage en broderkjede slik Eidsvolls menn gjorde den datoen i 1814. Da NRK spurte Hias i forkant om vi ville være med å lage en demonstrasjonsfilm av hvordan en skulle gjøre det, sa vi selvsagt ja. For se bare hva som står i første del av Grunnlovens §112:

**«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterlekten».**



### Fint på badet

Bruk den bare til det den er beregnet for: bæsj, tiss og dopapir. Da blir ikke avløpet tett. Ha en egen avfallsbeholder til Q-tips, våtservietter, bind, tamponger, kluter, filler og kondomer som sorteres som restavfall.



### - Ikke knyt fast plastsekken

Her kommer en bønn fra renovatørene:  
- Ikke knyt fast plastsekken i beholderne når de skal tømmes. Fest i stedet plastsekkens håndtak løst under lokket i bakkant på beholderen. Er det ikke vind eller fare for at sekken skal blåse/trille vekk, kan du bare sette den løst ved siden av den våtorganiske beholderen.

### Åpningstider gjenvinningsstasjonen

#### Stavsberg og Gålåsholmen (sesong)

Mandag til torsdag kl. 10 - 19

Fredag kl. 10 - 16

Lørdag kl. 09 - 14

#### Brumunddal

Mandag, tirsdag, torsdag kl. 13 - 19

Onsdag og fredag kl. 10 - 16

#### Moelv

Mandag og torsdag kl. 13 - 19

Onsdag kl. 10 - 16

#### Stange

Mandag, tirsdag, torsdag: kl. 13 - 19

Onsdag og fredag kl. 10 - 16

#### Løten (Heggvin)

Man, ons, tors, fre kl. 08 - 16

Tirsdag kl. 08 - 19

Spørsmål? Ring oss på telefonnr.

**62 54 37 00** hverdager kl. 08 - 15

Få mer informasjon på våre nettsider

[www.hias.no](http://www.hias.no)

Lik oss gjerne på Facebook, og få info om endringer, tips og råd. Adressen er:



[www.facebook.com/hiasiks](https://www.facebook.com/hiasiks)



Navn: \_\_\_\_\_

Adresse: \_\_\_\_\_

Postnr.: \_\_\_\_\_ Poststed: \_\_\_\_\_

Telefon: \_\_\_\_\_

(der vi kan nå deg på dagtid)

Svarfrist: 1. august 2014



ADRESSATEN  
BETALER  
FOR SENDING  
I NORGE

DISTRIBUERES AV  
POSTEN NORGE

Hias IKS  
Svarsending 5325  
0094 Oslo





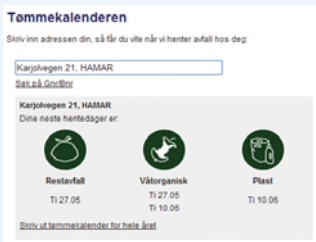
# Lurer du på når avfallet tømmes?

## Få SMS dagen før



Vil du ha en tekstmelding med varsel om tømming kvelden før, send **hias** og din tømmekode (se restavfallsbeholder eller ring Hias) til 2105. Har du f. eks. tømmekode 2P blir det: «hias 2P» til telefonnummer 2105. Vær obs på at det er bokstaven O og ikke null i kodene 10 til 50. Tjenesten koster 1 krone per varsel.

## Se på Internett



Gå inn på [www.hias.no](http://www.hias.no), velg «Tømmekalender», og skriv inn din adresse. Da kommer dine neste tømmedager opp. Du kan også få skrevet ut en kalender med bare dine tømmedager. For nettbrett anbefaler vi appen «Min renovasjon».

## Få papirkalender



Vil du ha tilsendt på ny tømme-kalenderen i papir, kontakt oss på telefonnr.: 62 54 37 00 eller e-post: [post@hias.no](mailto:post@hias.no)

## Last ned app



Last ned appen «Min renovasjon». Med den kan du få varsel på mobilen om tømmedag og hva som tømmes.

## Støtte til tøybleier

Ett barn bruker ca. 1 tonn engangsbleier i sin bleiekarriere. Det blir det mye avfall av. Det ønsker Hias å gjøre noe med. Vi tilbyr derfor et tilskudd på inntil 1000,- per barn om du kjøper tøybleier.

Tøybleier er ikke det en gang var. Fra å være en brettet klut i en ullbukse, finnes de nå i et utall farger, mønstre og typer.

Det sies at barnet i snitt slutter et halvt år før med tøybleie enn med engangsbleie, fordi det lettere forstår sammenhengen mellom å måtte tisse og ha våt bleie. Engangsbleiene er så «gode» at barnet knapt kjenner at bleien er våt. Med tøybleie erfarer mange også mindre såre stumper.



Foto: iStockphoto

Etter tre år med tøybleier kan en spare opp i 8000 kroner i forhold til innkjøp av engangsbleier.

Det britiske Miljødirektoratet har funnet ut at tøybleier og papirbleier i utgangspunktet har omtrent like stor miljøbelastning. Men tøybleiene kommer best ut hvis en vasker de med full maskin på 60 grader, bruker tørkesnor i stedet for tørketrommel, spesielt utenom fyringssesongen, og benytter tøybleiene som gjenbruk til flere barn.

Gjør en dette, kan klimagassutslippene være 40 prosent lavere enn ved bruk av engangsbleier.

Søknadsskjema finner du på [www.hias.no](http://www.hias.no).

## Gratis renovasjon i ett år?

Nå har du muligheten til å skaffe deg GRATIS renovasjonsordning for ett år.

Hias IKS inviterer alle sine lesere til å være med på konkurransen. Svar på de 3 spørsmålene, fyll ut kupongen på motsatt side med navn og adresse, og legg svarsendingen i nærmeste postkasse i dag. Vi har betalt portoen for deg.

Vi trekker fire vinnere i hver utgave av avisa (se side 2).

**Lykke til !**

Svarfrist: 1. august 2014

### Hva slags ny ordning tilbyr Hias i år?

- Henter hageavfall hjemme i Hamar by
- Kaffeabonnement på Moelv gjenvinningsstasjon
- Parsellhage på Heggvin avfallsdeponi

### Hva av dette er ikke farlig avfall eller EE-avfall?

- Blinkske, maling, ledning
- Bamse som kan prate, lyspære, batteri
- Snusboks, CD, isopor

### Hvordan tar du best rotta på kloakkrotter?

- Spise mye sterk mat som via doen havner i kloakken
- Helle olje fra oliven, fetaost og frityr i avløpet
- Sørge for at minst mulig fett og mat has i vask og do